N:o 64.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående upplåtande af vissa områden från förra öfverstebostället Kastellegården n:r 1 med underlydande i Göteborgs och Bohus län; gifven Stockholms slott den 6 mars 1912.

Under åberopande af bilagda utdrag af protokollet öfver jordbruksärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen

att — med godkännande för sin del af ett i statsrådsprotokollet omförmäldt, emellan domänstyrelsen, å ena, samt arrendatorn af förra öfverstebostället 6 mantal Kastellegården n:r 1 med Gullö, Rogille och Munkholmarna i Ytterby och Rödbo socknar af Göteborgs och Bohus län, å andra sidan, ingånget preliminärt aftal om afträdande den 14 mars 1912 af vissa delar af egendomen — medgifva, att i samma protokoll uppräknade trettiotvå torp och lägenheter må hvart för sig från egendomen upplåtas enligt kungl. kungörelsen den 31 december 1909 angående förändrade grunder för åtgärder i syfte att åt mindre bemedlade och obemedlade bereda tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar och med iakttagande af de i kungl. brefvet till domänstyrelsen samma dag i fråga om tillämpningen af berörda grunder meddelade närmare bestämmelser med rätt för nuvarande innehafvaren af torpet Enekullen, Anders Johansson, att erhålla hembud å torpet Stora Smällen samt under förbehåll om skyldighet för innehafvare af lägenheten Petersburg att tåla aftappning af vatten från en å egendomens utmark befintlig damm öfver lägenhetens ägor till hufvudgårdens byggnader.

De till ärendet hörande handlingar och karta skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Alfred Petersson.

Utdrag af protokollet öfver jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 6 mars 1912.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve EHRENSVÄRD,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
BERG,
BERGSTRÖM,
friherre ADELSWÄRD,
PETRÉN,
STENSTRÖM,
LARSSON,
SANDSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Petersson, anförde vidare.

Förra öfverstebostället 6 mantal Kastellegården n:r 1 med Gullö, Rogille och Munkholmarna i Ytterby och Rödbo socknar af Göteborgs och Bohus län är beläget på ömse sidor om Nordre älf, dels å fastlandet och dels å Hisingen. Bostället, som i öster angränsas af staden Kungälfs ägor, har regelbunden ångbåtstrafik såväl med denna stad som med Göteborg. Å boställets ägor ligger Ytterby järnvägsstation på ett afstånd af 2 kilometer från åbyggnaderna. Från bostället hafva vid skilda tillfällen verkställts afsöndringar af vissa smärre områden dels till kyrkogård och skolhustomter för Ytterby församling och dels för järnvägens behof.

Å bostället, som genom kontrakt den 24 april 1890 varit för tiden intill den 14 mars 1911 utarrenderadt mot årligt arrende af 11,506 kronor, hölls under år 1908 arrendeuppskattning, vid hvilken uppskattningsmännen bland annat föreslogo, att af de fyrtitre särskilda torp och lägenheter, som funnes å bostället, sexton stycken, samtliga belägna å Hisingen och innehållande en sammanlagd areal af 128 hektar 76 ar, skulle frånsäljas egendomen äfvensom att ett område af 2 hektar 20.57 ar beläget invid järnvägsstationen måtte, fördeladt i sexton tomter, försäljas för att bereda handlande, handtverkare och andra personer tillfälle till uppförande på fri grund af byggnader. Däremot ansågo uppskattningsmännen, att någon ytterligare upplåtelse af egnahemslägenheter från egendomen icke skulle kunna ske utan olägenhet för stamhemmanets skötsel.

Med anledning af hvad uppskattningsmännen sålunda föreslagit inkommo den 23 november 1909 Alexander Andersson jämte sjutton andra personer, hvilka samtliga innehade torp belägna å den på fastlandet varande delen af Kastellegården, med underdånig skrifvelse, däri de på anförda skäl anhöllo bland annat, att dem måtte i likhet med torparna på Hisingssidan beredas tillfälle att på lämpliga villkor friköpa sina torp.

På grund af nådig befallning afgaf domänstyrelsen den 4 mars 1910 utlåtande öfver berörda framställning och öfverlämnade tillika yttranden i ärendet från domänintendenten samt Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet.

Domänintendenten framhöll därvid bland annat, hurusom vid ofvan berörda år 1908 verkställda uppskattningsförrättning uppskattningsmännen ägnat särskild uppmärksamhet åt frågorna om huruvida egendomens styckning till smärre lägenheter vore lämplig eller om afsöndring från egendomen af mark till dylika lägenheter kunde utan skada eller olägenhet för densammas skötsel äga rum.

Hvad då först beträffade frågan om styckning af egendomen i dess helhet, hade uppskattningsmännen tagit i betraktande, att egendomen, som vore rik på gamla, historiska minnen, vore en af de värdefullaste jordbruksegendomar, som funnes i kronans ägo; att densamma med sin af naturen bördiga och välskötta jord samt sina tillväxande skogskulturer redan länge ansetts som ett mönsterbruk i sin bygd; att flertalet af de vid hufvudgården befintliga åbyggnaderna vore hållbara, ändamålsenliga och i afseende å storleken afpassade efter den nuvarande arealen; att egendomens jordmån vore så styf och tungbrukad, att den ej med fördel kunde till erforderligt djup bearbetas med de fåtaliga och i allmänhet

svaga dragare, som stode småbrukare till buds; samt att ett så stort antal mindre jordbruk, som vid styckning skulle uppkomma, med ganska stor visshet ej kunde beräknas att finna köpare, om de på en gång utbjödes till salu. Med hänsyn tagen till dessa förhållanden hade uppskattningsmännen ansett sig ej äga rätt att föreslå styckning af egendomen.

I fråga åter om att gå torparnas önskningar till mötes genom att skilja torpen från hufvudgården hade uppskattningsmännen varit af den åsikt, att endast de å Hisingen belägna 14 torpen och 2 lägenheterna, hvilka tillhörde en annan socken och ett annat härad än hufvudgården och skildes därifrån af den breda och strida älfven, hvilken vid många tillfällen, i synnerhet vid isgång, vore lifsfarlig att passera, kunde utan synnerlig skada eller olägenhet för hufvudgården afsöndras från densamma för att upplåtas till egna hem. Rörande torpen å fastlandet hade däremot uppskattningsmännen varit af den meningen, att om torpare ej funnes å egendomen, så måste de ersättas med statare, för hvilka nya bostäder måste uppföras; att uppförandet af nya arbetarbostäder, afsedda att inrymma så många statarfamiljer, som oundgängligen erfordrades för att ersätta de genom torpens frånskiljande förlorade dagsverkena, skulle komma att vålla kronan en högst afsevärd kostnad; att torparsystemet afgjordt vore att föredraga ur såväl ekonomisk som social synpunkt framför statarsystemet; samt att, om ej afgälderna för torpen bestämdes högre, än hvad rimligt och rättvist vore, innhafvarna af torpen ej komme i sämre ekonomiskt läge, än om de medgåfves rätt att köpa torpen, i hvilket senare fall de hade att erlägga räntor, som sannolikt för de flesta vore svårare att åstadkomma än en måttlig dagsverksskyldighet. Stödjande sig på dessa grunder hade uppskattningsmännen ansett sig ej böra föreslå torpens å fastlandet skiljande från egendomen.

Under hänvisning till hvad sålunda förekommit, hemställde domänintendenten för sin del, att den af Alexander Andersson m. fl. gjorda framställningen måtte lämnas utan afseende.

Uti sitt ofvannämnda i ärendet afgifna yttrande har Kungl. Maj:ts befallningshafvande, med betonande af det behjärtansvärda uti det på senare tider allt mera framträdande sträfvandet att åt mindre bemedlade eller obemedlade bereda tillfälle att bilda egna jordbruk, framhållit, att ifrågavarande i och för sig goda sträfvande likväl icke finge drifvas uteslutande från synpunkten af, att så många egna hem som möjligt åstadkommes, utan måste därvid jämväl iakttagas, att ett sådant afsöndrande icke för stamhemmanets skötsel medförde skada eller olägenhet. Lika-

ledes vore det af vikt, att vid sträfvandet att lämna torpare eller lägenhetsinnehafvare tillfälle att förvärfva äganderätt till de torp eller lägenheter, som af dem innehades, tillbörlig hänsyn toges till att deras egen ekonomiska ställning icke därigenom komme att försämras. Då Kungl. Maj:ts befallningshafvande hade att afgifva utlåtande öfver förevarande framställning, hade Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som sålunda ingalunda underskattade betydelsen af den sig alltmera utbredande egnahemsrörelsen, icke ansett sig kunna underlåta att framhålla, hurusom, på sätt domänintendenten i sitt yttrande påvisat, ett frånskiljande från egendomen af de nu till försäljning ifrågasatta torpen och lägenheterna utan tvifvel skulle försvåra hufvudgårdens skötsel och därigenom för staten medföra dels den indirekta förlusten af ett nedsatt arrende dels ock direkta utgifter för uppförandet af statarbyggnader, hvilket genom torpens afskiljande skulle blifva nödvändigt. Det kunde äfven efter den utredning, som af domänintendenten lämnats, ifrågasättas, huruvida torparnas egen ekonomiska ställning genom deras öfvergång till självägande skulle förbättras.

På grund af det anförda ville Kungl. Maj:ts befallningshafvande såsom sin mening uttala, att ett frånskiljande från egendomen af de i framställningen afsedda torp och lägenheter visserligen icke vore outförbart, men att därigenom hufvudegendomens skötsel skulle väsentligen försvåras, utan att det med visshet kunde förutsägas, huruvida torparnas och lägenhetsinnehafvarnas ställning i själfva verket skulle blifva förbättrad.

Jämväl domänstyrelsen har i förberörda underdåniga utlåtande afstyrkt ifrågavarande framställning.

Genom nådigt beslut den 23 december 1910 fann Kungl. Maj:t berörda af Alexander Andersson med flera torpare under egendomen gjorda framställning icke till någon vidare åtgärd föranleda. Samma dag beslöt Kungl. Maj:t jämväl, sedan upplyst blifvit, att egendomen dåmera vore genom kontrakt den 17 september 1910 mot arrendeafgift af 6,000 kronor utarrenderad på ytterligare ett år eller till den 14 mars 1912, att proposition skulle aflåtas till Riksdagen angående upplåtande från egendomen i enlighet med uppskattningsmännens förslag af ofvan omtalade på Hisingen belägna sexton torp och lägenheter äfvensom af de sexton tomtplatserna invid järnvägsstationen.

I skrifvelse den 30 maj 1911 meddelade därefter Riksdagen, att Riksdagen bifallit ofvannämnda proposition samt att Riksdagen tillika med anledning af en i ämnet väckt motion anhölle, att Kungl. Maj:t måtte *dels* låta verkställa utredning om och i hvilken utsträckning ytter-

ligare uppdelning af ifrågavarande kronoegendom i större eller mindre brukningsdelar lämpligen kunde företagas samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen kunde föranleda, *dels ock* föranstalta därom, att vid nästinstundande utarrendering af egendomen arrendet endast komme att omfatta så lång tid, som kunde åtgå för genomförandet af nyss berörda förslag.

Till åtlydnad af nådig befallning i bref den 22 juni 1911 har domänstyrelsen därefter dels låtit under hösten 1911 genom vederbörande domänintendent och uppskattningsmän verkställa utredning med förslag till ytterligare uppdelning af egendomen och dels gått i författning om egendomens fortsatta utarrendering för tiden intill den 14 mars 1914; och har domänstyrelsen med underdånig skrifvelse den 15 december 1911 öfverlämnat, jämte öfriga handlingar, jämväl instrument öfver berörda ytterligare styckningsförslag tillika med en af förste landtmätaren Ivan Hedén upprättad och år 1911 kompletterad karta öfver egendomen med tillhörande beskrifning.

Af de sålunda ingifna handlingarna inhämtas, bland annat, följande.

Enligt ägobeskrifningen innehåller bostället — efter frånräknande af de områden, som tidigare afsöndrats, samt af de torp, lägenheter och tomter, hvilka enligt 1911 års Riksdags beslut skola från egendomen upplåtas, äfvensom af ett område, som vore afsedt att tagas i anspråk för järnvägens behof såsom grustag med dit ledande förbindelsespår — en sammanlagd areal af 674 hektar 99.7 ar. Arrendeafgiften för hvart och ett af arrendeåren 14 mars 1912—14 mars 1914 utgår enligt kontrakt den 16 november 1911 med 9,100 kronor.

I instrumentet öfver 1911 års styckningsförslag uttala förrättningsmännen till en början, att, ehuru de fortfarande hyste den meningen, att det ej skulle lända kronan till fördel att från egendomen afskilja mer, än hvad vid arrendeuppskattningen år 1908 föreslagits, och att det måhända ej heller utgjorde någon verklig vinst för dem, som genom ytterligare utbrytning af jord från egendomen komme i besittning af egna hem, förrättningsmännen likväl på grund af det uppdrag, som blifvit dem förelagdt, samt i öfverensstämmelse med de åsikter rörande egendomens disposition, som tagit sig uttryck i motion till Riksdagen med däraf härflytande utskottsbehandling och diskussion, ansåge sig böra föreslå, att alla eller åtminstone större delen af de å fastlandet befintliga torpen och lägenheterna frånskildes egendomen och hembjödes de nuvarande innehafvarna till inlösen mot åsatta saluvärden, i den mån de vore därtill berättigade, samt att dessutom 59 hektar 6.7 ar af egendomens hittills under eget bruk varande åkerjord, belägen jämte

en del utmark nordväst om järnvägslinjen, utstyckades till lämpliga småbruk, på sätt å kartan närmare angifvits.

I afseende å torpens frånskiljande hade man visserligen två vägar att gå, nämligen att antingen afsöndra alla eller ock såsom dagsverkstorp till hufvudgården bibehålla en del af torpen. Genom användande af den förra utvägen vunne man dock, att alla de nuvarande torpinnehafvarna vederfores samma rätt. Beträddes åter den senare vägen, kunde åt egendomen beredas lämpligare yttergränser, hvarjämte det borde ställa sig lättare att utarrendera densamma, om några fasta arbetare funnes kvar.

De torp och lägenheter, som uppskattningsmännen ansåge eventuellt kunna bibehållas för att i någon mån förse egendomen med fasta arbetskrafter, vore belägna öster om hufvudgårdens byggnader och sträckte sig längs stranden af Nordre älf intill Kungälfs stads så kallade komark. De voro till antalet nio, hvaraf sex dagsverkstorp, nämligen Stora Varberg, Lilla Varberg, Stubberöd, Stora Iskällan n:r 2, Stora Iskällan n:r 1 och Lilla Iskällan, samt tre lägenheter, nämligen Petersburg, Varberg och Lilla Stubberöd.

Ett af egendomens dagsverkstorp, nämligen Enekullen, ansåge uppskattningsmännen emellertid under inga förhållanden böra skiljas från egendomen, enär dess belägenhet midt inne i hufvudgårdens område emellan inägorna och den skogsodlade utmarken gjorde torpet synnerligen lämpligt att bibehållas såsom boställe åt en bevakare för sistnämnda mark, hvilken enligt uppskattningsmännens mening borde, tillökad med egendomens öfriga i närheten befintliga kalmarker, afsättas till kronopark, på sätt den vid förrättningen biträdande skogstjänstemannen jämväl föreslagit.

Då emellertid innehafvaren af torpet Enekullen, Anders Johansson, som sedan 1899 på ett förtjänstfullt sätt häfdat torpet, genom vidtagande af nu föreslagna åtgärd skulle gå miste om rätten att mot åsatt saluvärde tillösa sig detsamma, hemställde uppskattningsmännen, att denna hans rätt måtte öfverflyttas till torpet Stora Smällen, hvars nuvarande innehafvare, Otto Jonasson, icke författningsenligt vore berättigad att erhålla hembud å detsamma.

Innehafvaren af lägenheten Basta, hvilken jämväl vore belägen inom den föreslagna kronoparkens område, borde tillförsäkras rätt att i sin lifstid kvarsitta å lägenheten utan erläggande af afgäld, hvarefter byggnaderna borde bortföras och området läggas till kronoparken.

Vid upplåtande af torpet Petersburg borde såsom villkor före-

skrifvas, att ägaren ej ägde rätt att hindra aftappning af vatten från den i utmarken befintliga dammen till hufvudgårdens byggnader.

Uppskattningsmännen, hvilka sålunda för sin del ansett, att, oafsedt ofvan påpekade förhållanden, följande å fastlandet belägna torp och lägenheter borde frånskiljas egendomen, hafva uppgjort nedanstående förslag till sådana upplåtelser, nämligen:

		Å Hedéns karta utmärkt med		Areal enligt Hedéns karta			Saluvärde
		litt.	ägofigur n:r	har	ar	kvm.	kronor
1	Ny jordbrukslägenhet	Ba	247, 247 a, 248, 249 a, 262 a	4	20	10	2,785
2	d:o	Bb	249 b, 251, 252	3	41	10	2,270
3	d:o	Bc	251 a, 253, 254, 255, 255 a, 256—260, 260a, 261	6	62	80	3,890
4	d:o	Bd	262 - 268, 480 i, 480 k, 480 l, 480 m, 480 n, 480 o, 480 p, 481—484, 487	15	02	30	3,615
5	d:o	Be	269, 270, 271 a, 272 — 276, 276 a, 277, 522 b, 632—635, 635 a, 636—646	5	77	60	3,120
6	Stora Smällen	Bf	479 f, 480 q, 485, 486, 488—521, 522 a, 523—541, 543, 543 a, 544, 544 a, 544 b, 545—549, 549 a, 549 b, 554—573, 573 a, 609 b	11	34	80	4,740
7	Nya Smällen	Bg	479 g, 479 h, 480 f, 480 g, 480 h, 542, 542 a, 542 b, 550—553, 574—594	3	53	20	1,010
8	Västra Porten	Bh	595—608, 609 a, 610—615, 615 a, 615 b, 615 c, 615 d, 616—631, 648	11	64	70	2,540
9	Östra Porten	Bi	271 b, 276 b, 278—281, 312, 312 a, 313, 478 x, 478 y, 478 z, 478 å, 647, 649, 650, 650 b, 650 c, 650 d, 651—674	12	17	30	3,110

		A Hedéns karta utmärkt med		Areal enligt Hedéns karta			Saluvärde
		litt.	ägofigur. n:r	har	ar	kvm.	kronor
10	Ny jordbrukslägenhet	Bk	375—383, 383 a, 384—391, 392 b, 393, 478 q, 478 r, 478 s, 478 t	4	65	90	640
11	d:o	Bl	392, 392 a, 394—404, 404 a, 478 c, 478 d, 478 e, 478 f, 478 g, 478 h, 478 i, 478 k, 478 l, 478 m, 478 n, 478 o, 478 p, 478 u, 478 v	20	36	10	6,000
12	d:o	Bm	405—418, 464, 465, 478 a, 478 b	7	29	40	2,040
13	Sparrås	Bn	466 a, 467, 467 a, 468—477	4	81	20	1,220
14	Ny jordbrukslägenhet	Bo	441 a, 443 b, 452 a, 453—457, 457 a, 458—460, 461 a, 462 b, 463, 466	8	80	20	3,425
15	d:o	Bp	419—432, 433 a, 434, 443 c, 444—447, 448 a, 462 a, 479 a, 479 b, 479 c	9	42	60	2,725
16	d:o	Bq	433 b, 435—440, 441 b, 442, 443 a, 444 a, 448 b, 449—451, 452 b, 461 b, 479 d, 479 e, 480 a, 480 b, 480 c, 480 d, 480 e	16	03	—	4,200
17	Danmark	Br	480 r, 480 s, 1,145 - 1,156, 1,156 a	3	20	40	1,120
18	Lilla Rundsvallen	Ca	1,065—1,071, 1,071 a, 1,072—1,074, 1,074 a, 1,075—1,090, 1,090 a, 1,091, 1,091 a, 1,092—1,099	5	92	10	1,240
19	Stora Rundsvallen	Cb	186 b, 1,004—1,028, 1,028 a, 1,029,—1,036, 1,036 a, 1,037—1,064	12	90	60	3,915
20	Västra Skansen	Cc	186 c, 186 d, 186 e, 965—1,003	10	28	30	5,475

		Å Hedéns karta utmärkt med		Areal enligt Hedéns karta			Saluvärde
		litt.	ägofigur. n:r	har	ar	kvm.	kronor
21	Åberget	Cd	186 a, 1,100—1,102, 1,102 a, 1,103, 1,103 a, 1,104—1,107, 1,107 a, 1,108—1,144, 229 b	10	12	70	1,640
22	Böcklegrind	Cf	718—723, 723 a, 723 b, 724—738,738 a, 739—754	9	88	70	2,125
23	Grinden	Cg	755, 755 a, 755 b, 756—764, 764 a, 765, 765 a, 765 b, 766—775, 775 a, 776—782, 782 a, 783, 784	10	22	30	2,510
24	*Lilla Iskällan*	Ch	785, 785 a, 785 b, 786—805, 805 a, 805 b, 805 c, 806, 807	4	54	80	2,130
25	*Stora Iskällan n:r 1*	Ci	808, 808 a, 809, 810, 810 a, 810 b, 811—820	3	51	20	4,630
26	*Stora Iskällan n:r 2*	Ck	821—823, 823 a, 824, 825, 825 a, 825 b, 825 c, 826, 827	3	59	40	1,965
27	*Lilla Stubberöd*	Cl	828, 828 a, 828 b, 829, 830, 831 a, 833 a	—	32	90	105
28	*Stubberöd*	Cm	831—833, 833 b, 834—843, 843 a, 844—865, 865 a, 865 b, 866, 866 a, 867—870, 879—898	7	25	10	4,935
29	*Lilla Varberg*	Cn	871—878, 899—902, 902 a, 903, 903 a, 904—906, 906 a, 907—913, 913 a, 914—929, 929 a, 929 b, 929 c, 930—934, 934 a, 935, 935 a	4	45	30	1,375
30	*Stora Varberg*	Co	936, 936 a, 936 b, 937—964	3	64	70	3,040
31	*Varberg*	Cp	374 ä, 374 ö, 119—125, 126 b, 127—137	2	88	10	900
32	*Petersburg*	Cq	140—162, 374 v, 374 x	2	65	70	1,065

Anm. I de härofvan uträknade *arealerna* ingå ej de särskilda brukningsdelarna enligt förslaget tillagda vägar och impediment.

Anm. Namnen å de torp och lägenheter, som enligt *uppskattningsmännens* förslag eventuellt skulle kunna bibehållas vid egendomen, äro *kursiverade.*

Af nu nämnda områden äro de, som upptagits under n:ris 6, 8, 11, 17—20, 23—25 samt 28—30, bebyggda med kronan tillhöriga hus och de, som upptagits under n:ris 7, 9, 10, 13, 21, 22, 26, 27, 31 och 32 bebyggda med innehafvarna tillhöriga hus.

Den areal åkerjord, som enligt styckningsförslaget skulle tillkomma de särskilda områdena, utgör för:

litt. Ba 4 hektar 2.5 ar, litt. Bb 3 hektar 29.1 ar, litt. Bc 6 hektar 8.8 ar, litt. Bd 5 hektar 57.5 ar, litt. Be 4 hektar 96.9 ar, litt. Bf 5 hektar 64.4 ar, litt. Bg 1 hektar 87.8 ar, litt. Bh 3 hektar 70.6 ar, litt. Bi 4 hektar 9.7 ar, litt. Bk 1 hektar 39.3 ar, litt. Bl 8 hektar 12.5 ar, litt. Bm 4 hektar 15.3 ar, litt. Bn 2 hektar 30.5 ar, litt. Bo 6 hektar 74 ar, litt. Bp 5 hektar 14.7 ar, litt. Bq 7 hektar 29.6 ar, litt. Br 1 hektar 44.8 ar, litt. Ca 1 hektar 61 ar, litt. Cb 5 hektar 12.2 ar, litt. Cc 5 hektar 9.1 ar, litt. Cd 2 hektar 5 ar, litt. Cf 2 hektar 72.7 ar, litt. Cg 2 hektar 52.3 ar, litt. Ch 2 hektar 60.7 ar, litt. Ci 2 hektar 82.4 ar, litt. Ck 2 hektar 58.8 ar, litt. Cl 18 ar, litt. Cm 4 hektar 74.7 ar, litt. Cn 1 hektar 57.3 ar, litt. Co 2 hektar 42 ar, litt. Cp 1 hektar 29.3 ar och litt. Cq 1 hektar 55.7 ar.

Efter frånskiljande af ofvan uppräknade särskilda områden skulle hufvudgården, å kartan betecknad med litt. A., komma att, oberäknadt impedimenter, innehålla en areal af sammanlagdt 235 hektar 1.9 ar, däraf 162 hektar 42.5 ar tomter och åker, 26 hektar 95.5 ar äng och 45 hektar 63.9 ar afrösningsjord. Den del af egendomen, som är afsedd att afsättas till kronopark, är å kartan betecknad med litt. E och utgör, med inräknande af den numera obebyggda och intill kronoparken gränsande lägenheten Böcklet, litt. Ce å kartan, sammanlagdt 173 hektar 98.8 ar.

Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet har förklarat sig icke hafva något att erinra emot det sålunda uppgjorda styckningsförslaget.

I sin ofvan omförmälda skrifvelse den 15 december 1911 har domänstyrelsen anfört, att det syntes styrelsen, som om de med litt. Ba—Br, Ca, Cf och Cg betecknade områden skulle kunna afyttras utan olägenhet för egendomen i öfrigt. Hvad åter den ifrågasatta försäljningen af områdena litt. Cb—Cd och Ch—Cq beträffade, ställde sig styrelsen tveksam, dels emedan egendomen i händelse af dessa områdens bibehållande otvifvelaktigt skulle erhålla en bättre ägofigur än eljest blefve fallet och dels emedan det i en framtid kunde blifva af betydelse för kronan att äga den strandrätt, kronan genom försäljning af dessa områden skulle afhända sig. Domänstyrelsen hade emellertid ansett sig böra i frågans nuvarande skick hemställa om upplåtande af samtliga ofvan uppräknade 32 torp och lägenheter.

Den 2 mars 1912 inkom därefter domänstyrelsen med en underdånig skrifvelse, däri meddelas, att domänstyrelsen, i anledning af uppkommen fråga, huruvida möjlighet kunde beredas torpare och lägenhetsinnehafvare å Kastellegården att redan före utgången af det här ofvan omtalade för tiden intill den 14 mars 1914 träffade arrendeaftalet kunna friköpa sina å fastlandet belägna torp och lägenheter, uppdragit åt sin ombudsman och fiskal att afresa till egendomen för inledande med arrendatorn af underhandlingar i berörda afseende. Dessa underhandlingar, hvilka därefter fortsatts i Stockholm, hade resulterat i ett af styrelsen, under förbehåll af Kungl. Maj:ts och Riksdagens godkännande, med arrendatorn träffadt, domänstyrelsens skrifvelse bifogadt preliminärt aftal af innehåll, att arrendatorn förklarat sig villig att redan den 14 mars 1912 afträda från arrendet, i hvad detsamma afsåge här ofvan till namnet uppräknade 21 torp och lägenheter eller sålunda de områden, som i styckningsförslaget betecknats med litt. Bf—Bi, Bn, Br, Ca—Cd och Cf—Cq samtliga i befintligt skick och med de arealer, som vid styckningsförrättningen för dem föreslagits. Såsom villkor hade uppställts, att arrendatorn skulle för hvartdera af de två arrendeåren 14 mars 1912—14 mars 1914, erhålla nedsättning med 4,600 kronor i den för berörda två år aftalade årliga arrendeafgiften, 9,100 kronor, hvaremot arrendatorn förbundit sig att icke, innan det blefve afgjordt, huruvida aftalet blefve godkändt af statsmakterna, vare sig vidtaga uppsägning af torpare eller lägenhetsinnehafvare eller föranstalta om afhysning af redan uppsagda torpare.

Vid beräknande af det arrendatorn sålunda preliminärt medgifna arrendeafdraget, 4,600 kronor för hvartdera af nästföljande två arrendeår, har, enligt hvad jag inhämtat, lagts till grund värdet å de dagsverken, af hvilka arrendatorn under ifrågavarande två år skulle komma att gå i mistning, därest aftalet om frånträdande af viss del af arrendet vunne godkännande. Härvid har antalet dagsverken från sådana torp och lägenheter, hvilka afses med aftalet, i öfverensstämmelse med 1908 års uppskattningsinstrument beräknats för hvartdera året till 2,256 mans- och 230 kvinnsdagsverken. Efter ett pris af 1 krona 90 öre för mans- och 1 krona 35 öre för kvinnsdagsverke, skulle berörda dagsverken sammanlagda motsvara ett belopp af 4,596 kronor 90 öre om året, hvilket belopp ansetts böra afrundas till ofvannämnda summa af 4,600 kronor.

Departementschefen. För egen del synes mig — såsom ock alla i ärendet hörda myndigheter numera tillstyrkt — lämpligt förorda upplåtelse från ifrågavarande

egendom af samtliga de torp och lägenheter, hvilka finnas närmare angifna i uppskattningsmännens ofvan omtalade förslag. Då emellertid egendomen för närvarande är utarrenderad för tiden intill den 14 mars 1914, skulle, under vanliga förhållanden, någon upplåtelse därifrån icke kunna äga rum tidigare än från och med sistnämnda dag. Vid detta förhållande synes det mig angeläget att begagna sig af det tillfälle, hvilket genom det med egendomens arrendator träffade preliminära aftalet erbjuder sig, att bereda nuvarande torpare och lägenhetsinnehafvare under egendomen möjlighet att redan nu friköpa de af dem innehafda områdena. Godkännes detta aftal, skulle nämligen, enligt gällande grunder för egnahemsupplåtelser, de med aftalet afsedda 21 områdena komma att upplåtas med tillträdesrätt redan från och med den 14 mars 1912. Härigenom skulle jämväl vinnas, att de mindre tillfredsställande förhållanden, som, enligt hvad kändt är, för närvarande äro rådande å egendomen, kunde redan under den närmaste tiden blifva ordnade. Beträffande det af arrendatorn uppställda villkoret om arrendelindring med 4,600 kronor om året under återstående arrendetiden ber jag få erinra därom att vid beloppets beräknande hänsyn tagits till allenast det antal dagsverken, som beräknats vid 1908 års arrendeuppskattning, och icke till det afsevärdt större antal, på hvilket arrendatorn med stöd af den arrendeuppskattning, som legat till grund för 1890 års arrendekontrakt, fortfarande kunnat göra anspråk. Då därtill kommer, att ofvan omtalade, för dagsverkena beräknade pris icke oväsentligt understiger 1911 års markegångspris i länet, synas mig några erinringar icke kunna göras mot det ifrågasatta afdragets storlek.

Då ett godkännande af aftalet emellertid innebär ett nedsättande af arrendeafgiften från en utarrenderad kronodomän, torde Riksdagens samtycke jämväl i denna del böra inhämtas.

Med hänsyn härtill och under hänvisning till hvad i öfrigt förekommit i ärendet hemställer jag alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte i nådig proposition föreslå Riksdagen

att — med godkännande för sin del af ofvan omförmälda, emellan domänstyrelsen, å ena, samt arrendatorn af ifrågavarande egendom, å andra sidan, ingångna preliminära aftal — medgifva, att här ofvan uppräknade trettiotvå torp och lägenheter må hvart för sig från egendomen upplåtas enligt nådiga kungörelsen den 31 december 1909 angående förändrade grunder för åtgärder i syfte att åt mindre bemedlade och obemedlade bereda tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar och med iakttagande af de i nådiga brefvet till domänstyrelsen samma dag i fråga om tillämpningen af berörda grunder meddelade närmare bestämmelser med rätt för nuvarande innehafvaren

af torpet Enekullen, Anders Johansson, att erhålla hembud å torpet Stora Smällen samt under förbehåll om skyldighet för innehafvare af lägenheten Petersburg att tåla aftappning af vatten från den å utmarken befintliga dammen öfver lägenhetens ägor till hufvudgårdens byggnader.

Till denna af statsrådets öfriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall samt förordnade, att proposition i ämnet af den lydelse, bilaga ... till detta protokoll utvisar, skulle till Riksdagen aflåtas.

Ur protokollet:
A. Lekander.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1912.